

BANDYMAS VESTI NEKALTAI PRAD TOSIOS ORDIN LIETUVOS-LENKIJOS VALSTYB JE

1. *Marijos kulto plitimas.* — Viduriniai amžiai buvo religinio gyvenimo žydėjimo laikotarpis, o Marijos garbinimo ir pamaldumo atžvilgiu — tiesiog *aetas aurea*. Jau nuo Karoling laik (IX amž.) m reikštis vairios Marijos garbinimo formos. Jos atsirado pirmiausia vienuolynuose, kaip privataus pamaldumo ženklai, bet greitai išplito ir liaud . Iš t laik turime *Mažsias Marijos Valandas*, mald *Sveika Marija*, kuri v liau gavo rožinio ir *Viešpaties Angelas* formas, vairius antifonus, himnus, responsorijas. Prie Marijos kulto išplitimo labai prisid jo nauji vienuoliniai ordinai: cistersai, pranciškonai, domininkonai, karmelitai, mercedarai. Scholastikos žydėjimo periode, didieji scholastikai savo teologiniuose traktatuose dar aiškiau formulavo Marijos kult , kuris yra didesnis, aukštesnis už kit švent j (*hyperdulia*). Iš antros pus s, liaudis, sužav ta Dievo Motinos kilnumu, skelbiamu karšt Marijos garbintoj , kaip šv. Bernardo, šv. Domininko, šv. Pranciškaus, suk r vairi nauj pamaldumo form , kurios ap m vis religin ir profanin , bažnytin ir civilin gyvenim .

Nuo IX amž. krikšioniškame pasaulyje m stiebtis dang savo bokštais daugyb Marijai pašv st bažny i . Daugelis to laiko katedr turi Dangun Paimtosios titul , o kiekviena bažny ia bent Marijos altori . Pagars ja kai kurios ypatingos Marijos šventov s, sutraukdamos maldinink minias. Marijos vardas parenkamas ne vien krikšto metu pavieniams asmenims, bet ir ištisos žmoni grup s ir bendruomen s renkasi Marij savo glob ja. Pamaldži žmoni brolijos, amatinink cechai nešioja Marijos vard , šaukiasi jos globos, j ypatingu b du garbina. Liturginiame Bažny ios gyvenime dar vis dominuoja Dangun Paimtosios (*Dormitio B. V. M.*) švent , nes Marijos dangun pa mimas buvo laikomas aukš iausiu Marijos pagerbimu. D l Marijos die-

viškosios Motinystės (Bfezo Susirinkime 430 m. paskelbtos dogma) ir jos dangun pa mimo, kaip ši dviej prerogatyv pasekm, atsiranda ir kitos Marijos šventės, turinios ryšio su Marijos išaukštinimu — Gimimo, Apreiškimo, vedyb. XV amž. dav dar nauj Marijos šventi, mininti vairius jos gyvenimo vykius.

2. *Riteri ordinai*. — Riteri ordinams pradži dav Kryžiaus karai. Kai paprasti kryžininkai, gaudami kryži, pasižadavo laikinei tarnybai, tai riteriai-kariai darydavo amžin žad vis gyvenim pašvisti kovai su netik liais: musulmonais ar pagonimis. Toki ordin nariai vieni buvo *fratres milites*, kiti *fratres servientes*. Visus valdydavo renkamas didysis magistras. Pirmasis riteri ordinas buvo *Ordo Templi* (templininkai). Jo pavyzdžiu ir regula buvo kuriami kiti. Riteri ordinai, suorganizuoti vienuoli pavyzdžiu, sekdami j regul, buvo tvarkomi bažnytiniais nuostatais ir aprobuojami popiežiaus. Jiems buvo Šv. Sosto leista *hostem ferire sine culpa*, be kritimo bažnytinės bausmės. Taigi pagrindinis riteri -vienuoli tikslas — ginti tik jim, vargšus, nelaiminguosius (iš ia kariai ligoni slaugytojai, maldinink glob jai). Šalia riteri -kari ordin steig si hospitalieri ordinai, kuri dalis laikui b gant irgi virto kari ordinais. Tokie yra, pavyzdžiui, Šv. Jono Jeruzal je (dabar vadinamasis Maltos) ordinas ir lietuviams pakankamai kyr j s Teuton ordinas. Kiti liko prie savo pirminio uždavinio, pavyzdžiui, Šv. Lozorius ordinas (steigtas 1255 m.) raupsuotiems globoti, Mercedar ordinas (steigtas XIII amž.) belaisviams išpirkti ir kiti. Riteri ordinais ypaiai gausi buvo Ispanija, kai buvo vedami karai su maurais. J kai kurie virto pasaulinink ordinais, kai pop. Paulius III 1540 m. leido j nariams vesti žmonas.

Marijos kulto takoje, daugelis ir ši riteri ordin rinkosi Marij savo glob ja. Viduramži riteri id ja gražiai derinosi su dangiškosios Damos kultu. Marija tiko b ti kiekvieno krikščionies riterio širdies dama. Iš toki «marianini» ordin žinome kryžiuo i ordin, kanoniškai steigt Jeruzal je 1199 m., Anunciatos ordin, steigt Savojoje 1362 m., Šven. Marijos betlemie i ordin, steigt pop. Pijaus II 1459 m. ginti Egejaus j ros salas nuo turk, Šven. Marijos iš Montezos ordin, steigt 1317 m. Aragonijos ir Valencijos karaliaus Jok bo II, Garbin-

gosios Marijos riteri ordin (*fratres gaudentes*) Italijoje, steigt domininkono Bartolomeo Breganza 1233 m., Loreto riteri ordin , steigt pop. Siksto Y 1586 m. ginti Loret ir Adrijos paj r nuo pirat , Nekalto Marijos Prasad jimo riteri ordin , steigt Manto vos kunigaikš io Ferdinando ir Neverso Karolio 1624 m. ginti katalik tik jim ir moksl apie Marijos nekalt prasid jim , J zaus ir Marijos riteri ordin , steigt Romoje 1615 m. pop. Pauliaus Y, ginti Bažny ios reikalus, Dangiškojo Rožinio riteri ordin , steigt 1645 m. Liudviko XIV motinos Onos Austr s, Nekaltai Prad tosios riteri ordin , steigt Austrijos imperatoriaus Ferdinando II kovai su turkais, tokio pat vardo ir su panašiu tikslu steigt Lietuvos-Lenkijos karaliaus Vladislovo Vazos 1634 m. Šio pastarojo kilme ir likim ia norime panagrin ti pla iau.

Reikia ta iau bent trumpai pamin ti, kad XVI-XVIII amž. atsiradusieji riteri ordinai jau nebetur jo vienuolinio pob džio. Jie virto grynai dekoratyvine priemone — papuošti ordino ženklais žymesniuosius asmenis, juoba, kad katalik pavyzdžiu pasek ir protestant kunigaikš iai, steigdami panašius ordinus. Nors krikš ioni kunigaikš i riteri ordinams dar skiriamas ypatingas tikslas — ginti tik jim ir kovoti su katalik Bažny ios priešais, nors jie dar aprobuojami popiežiaus, ta iau jie daugiau yra pompastiškas papuošalas ir paprastas asmen pagerbimas, o ne religinio pob džio institucija.

3. *Zigmanto Vazos pastangos pagerbti Nekaltai Prad t j Marij .* — Zigmantas Vaza, t vo švedo Jono III ir Jogailait s Zigmanto Augusto sesers Kotrynos s nus, nors aukl tas protestantiškoje Švedijoje, katalik s motinos ir mokytoj j zuit buvo išaukl tas uoliu kataliku. Jis tokiu liko vis savo gyvenim . Tap s Lietuvos-Lenkijos karaliu, svajojo gr žinti pravoslavus Bažny ios vienyb , o protestantus visiškai išnaikinti. Tuo b du suk l prieš save kitatikius, kuri neapykanta karaliui katalikui dar buvo jau iama ir jo s naus Vladislovo Vazos karaliavimo laikais. Religin je politikoje Zigmantas r m si patar jais j zuitais ir pranciškonais. Kadangi pranciškon ir j zuit ordin nariai ilgame teologiniame gin e apie Marijos nekalt prasid jim stov jo taip vadinam « immaculist » pus je, t. y. laik si mokslo, kad Marija buvo prad ta be gimtosios nuod m s, b dami artimi

Zigmanto patar jai (j zuitai Markvartas ir Fabrizi), paveik karali, kad ir jis, kit katalik valdov pavyzdžiu, koku nors b du pabr žt savo krašto tik jim ir pamaldum Marijos Nekalt j Prasad jim. Tokiu ženkl tur jo b ti Marijos Nekalto Prasad jimo arkibrolija. Tuo reikalu Zigmantas (1624. YI. 20) paraš pop. Urbonui VIII rašt¹ ir dav j pasiuntiniui Ursio Rhoti, kad tasai dar žodžiu Romoje karaliaus prašym paremt. Tame rašte sakoma: «J s Šventenybei gerai yra žinoma, kokia yra Lenkijos karalyst je biauriausi prieš atkaklyb ir siaurian i neprieteli žiaurumas, kas galima sutramdyti tik galinga Marijos Nugal tojos pagalba ... Tokioje tad besikei ian i dalyk eigoje, nutar me pasirinkti Dievo Motin, kad ji gindama m s j g silpnyb, b t tarsi stipri pilis; d l to geidžiame, kad J s Šventenyb savo autoritetu ir gerumu steigt visai valstybei Marijos Nekalto Prasad jimo arkibrolij ...».

Karalius savo rašte prašo dviej dalyk: pirma, kad brolijos nariai tur t išorin ženkl — 3-4 coli platumo dirž, ant kurio b t Nekal iausios Mergel s Marijos su K dikiu atvaizdas saul s spinduliuose, o apa ioje parašas: *Dignare me laudare te, Virgo Immaculata, da mihi virtutem contra hostes tuos*; antra, kad visi t brolij sirašiusieji po mirties kuo grei iau b t išlaisvinti iš skaistyklos kan i. O jei brolijos nariai b t kariai, kad jie t pa i dien, kada garbingai mirs kovoje, arba Dievas pašauks juos pas save, Nekaltai Prad tosios užtarimu, patekt dang. «Šis J s Šventenyb s širdies palankumas kariams, daugelio j širdis ir rankas sulaikys nuo pl šikavim ir kit neteisybi; ko nepaj gia padaryti statym normos, tai atliks šis toks kilnus laidas».

Tame pat rašte karalius užtaria du pranciškonu, kuri vien — Kristup Campo vadina savo teologu-kapelionu. Iš to reik t daryti išvad, kad arkibrolijos steigimo sumanymas ir parašytieji statai buvo pranciškon darbas.

Reikia steb tis, kad pop. Urbonas VIII šio karaliaus Zigmanto Vazos prašymo nepatenkino. Panašaus pob džio brolij, Šv. Sosto aprobuot, jau buvo daugyb. Lygiai Šv. Sostas buvo apro-

¹ Ži r. pried I, 290-291 psl.

bav s karmelit brolijos *privilegium, sabbatinum*. Tad tur jo b ti kit priežas i neigiamam popiežiaus nusistatymui. Pop. Urbonas VIII t pat 1624 met liepos 13 d. raštu ² mandagiai karaliui Zigmantui atsak , pagirdamas karaliaus r pest daugiau tautos pamaldumu, negu pergali garbe. «Pagiriame pamaldaus karaliaus sumanymus, k rodo ne tiktai nuveiktieji darbai, bet ir J s Didenyb s ražyti laiškai». Popiežius užtikrina, kad karalius tikrai pelnys dang d l savo pastang Marijos Nekalto Prasad jimo garb sustiprinti dar ir popiežiaus dekretu. Lygiai pagiria karaliaus nor savo valstyb pavesti globai tos, kuri yra *terribilis ut castrorum ad s ordinata*. « Ta iau — rašo toliau popiežius — tos priežastys, kurios iki šiol neleido gin o (apie nekalt Marijos prasad jim) išspr sti, lygiai sulaiko Mus tavo prašym patenkinti. Šventosios Dvasios šviesa dar neapšviet popiežiaus proto, atidengdama žmon ms ši dangišk paslapt ». Baigdamas popiežius tikisi, kad toji šviesa karaliaus pageidavim padarys kada nors vaisingu.

Vos m nesiui praslinkus (1624.VIII.3) popiežius Urbonas VIII, tarsi nor damas atsilyginti Zigmantui už gražias jo pastangas ir nor steigti Marijos Nekaltai Prad tosios arkibrolij , si lo kit dalyk : vesti Lenkijoje jau esam Nekaltai Prad - tosios ordin (*Militia Christiana in honorem Virgineae Conceptionis*), kur steig Mantovos ir Neverso kunigaikš iai kovai su turkais skatinti ir kur pop. Urbonas (1624.II.12) aprobavo. Popiežius, tik damas, kad šis ordinas pasitarnaus katalik tik - jimui ginti ir stiprinti, jei tik j parems karaliai ir kunigaikš iai, ragina Zigmant , kuris es s « Šiaur s garb ir Bažny ios tvirtov » (*Septentrionis decus et Ecclesiae propugnaculum*) paskirti iš didik tarpo vien autoriteting ir doryb mis žym asmen , kuris b t tos *Militiae Christianae* steig jas Lenkijoje³.

Karalius Zigmantas, užimtas karu su Švedija, o paskui d l senatv s, popiežiaus pasi lymo ne vykđ . Tai padar po dešimties met Zigmanto p dinis Vladislovas Vaza m sis kurti sav , nuo niekeno nepriklausom , Marijos Nekalto Prasad jimo ordin .

² Ži r. pried II, 291-292 psl.

³ Ži r. pried III, 292-293 psl.

4. *Vladislovas Vaza steigia Nekaltai Prad tosios riteri ordin*. — Kadangi Lietuvos-Lenkijos valstyb iki tol netur jo garb s žymens, kuriuo papuošt ne tik savosios valstyb s didikus, bet ir kit krašt asmenis juo apdovanot , ordino sumanytoju ir vykdytoju faktinai buvo Jurgis Ossolinskis, karaliaus dvaro paiždininkas, paskui vicekancleris ir pagaliau kancleris, Vladislovo Vazos ištikimas draugas ir žymiausias patar jas valstyb s reikaluose.

Jurgis Ossolinskis, kil s iš smulki Sandomieriaus bajor , išsimuš virš nes ne savo kilme, o tik asmeniškais gabumais. Lenk istorikai apie jo veikl ir tak karaliui n ra vienodos nuomon s. Vieni j labai giria, kiti smarkiai peikia. Vieni j vadina genialiu politiku, diplomatu, kiti — blogu sodininku, kuris ko nesodino ar neš jo, vaisi nebuvo. Tikras faktas, kad Ossolinskis buvo ano meto geriausias oratorius, tur jo graž bals , mok jo klausytojus uždegti ir tikinti. Bajor tarpe populiarius nebuvo gal ir d l to, kad jam pavyd ta užsienietiško išsilavinimo (mok si j zuit kolegijoje Gr že, lank Vakar Europos universitetus, kalb jo lotyniškai, itališkai, vokiškai, pranc ziškai ir ispaniškai). Važin damas po užsien , persi m Vakar absoliutizmo id jomis ir siek Lenkijoje sustiprinti karaliaus valdži bei apriboti bajor *aukso laisves*. D l to didik tarpe buvo vadinamas lenkiškuoju Richelieu. B damas uolus katalikas, buvo nem giamas didik kalvinist ir liuteron . Jo mirtini priešai buvo Lietuvos Radvilai, kalvinistai.

Ossolinskis pagars jo jau paiais pirmaisiais Vladislovo Vazos karaliavimo metais, ypaiai per vis Europ nuskamb jusia delegacija Rom . Ta kelione Ossolinskis nor jo parodyti Europai, kad Lenkija yra galinga *mocarstwo*.

Delegacijos, kuriai vadovavo Ossolinskis, pagrindinis tikslas buvo pareikšti naujojo karaliaus (išrinkto 1632.XI.13) pagarb ir paklusnyb popiežiui, oficialiai pranešant apie vykus išrinkim . Be to, Ossolinskis tur jo Romoje atlikti ir daugyb kit reikal . Jau konvokaciniame seime iškilo religin s tolerancijos klausimas ir naujasis karalius buvo priverstas duoti pravoslavams special tolerancijos rašt . D l to Ossolinskis tur jo nuraminti popieži ir nuteikti j prieš Maskv , Švedij ir Turkij , pažadant suruošti karo žyg prieš musulmonus. Tarp kit reikal ,

Ossolinskis tur jo išgauti iš popiežiaus Urbono VIII sumanytojo Nekaltai Prad tosios riteri ordino aprobat .

Ossolinskio vadovaujama delegacija (1633.VIII) ženg Rom per Flaminijos vartus, šaudant Šv. Angelo pilies patrankoms, apsupta Romos žioplį minios. Visus stebino keistai papuošti kupranugariai, mulai ir arkliai su tam tikromis kepurėmis, nusagstytomis brangiais akmenimis. Delegacijos nari r bai buvo kaišyti auksu, aukso kutai ant kepurė , o paties Ossolinskio r bas buvo išsagstytas deimantais. Rom nai ilgai min jo t delegacij , kurios nariai Romos gatv se saujomis s jo aukso monetas.

Ossolinskis, gav s audiencij pas pop. Urbon VIII, nuste bino š savo lotyniška iškalba. Kalb damas apie Lenkijos b simus žygius, Ossolinskis popiežiui žad jo : «Pamatysi dar tuos laikus, kada su Dievo pagalba laukiniai Skandinav li tai bus galinga karaliaus Vladislovo ranka sutramdyti ir atvesti prie tavo sosto ».

Popiežius atsak , kad n pats Ciceronas neb t gražiau išsireišk s. Ta iau, kai buvo prieita prie konkre i reikal , tai ne daug k pad jo nei pompa, nei iškalba. Kardinolai buvo priešingai nusistat karaliui d l jo padaryt nuolaid pravoslavams. Popiežius padar bent tiek, kad sak savo nuncijui Lenkijoje tuo tarpu neprotestuoti d l nuolaid suteikimo. Ossolinskis tur jo karaliaus pavedim išgauti iš popiežiaus draudim dvasiškijai sigyti nauj turt ir fundacij . Išgavo tik tiek, kad tas draudimas buvo pritaikytas tik vienuoliams. Lygiai nepavyko gauti iš popiežiaus finansin s paramos karui su Maskva. Vienintelis Ossolinskio laim jimas Romoje — tai Nekaltai Prad tosios riteri ordino ir jo statuto patvirtinimas, k pop. Urbonas VIII padar raštu 1634 m. liepos 5 d. Sau Ossolinskis išgavo kunigaikš io titul , kur patvirtino ir imperatorius Ferdinandas II, kai Ossolinskis gr žo per Vien .

Ossolinskis gr žus iš Romos, pasipyl kritikos balsai. Bajorai pasijuto žeisti tuo, kad Ossolinskis parsivež sau kunigaikš io titul . Vienok Ossolinskis greitai nuramino savo priešininkus ir 1635 m. seime, kur jis buvo išrinktas seimo maršalka, jam buvo viešai pad kota už Romoje atliktus žygius.

Gr žtant prie Nekaltai Prad tosios riteri ordino, istorikai

vairiai aiškina tas priežastis, dėl kurių jis buvo steigiamas. Vieni sako, kad karalius Vladislovas, kaip ir jo tvas Zigmantas, aki-vaizdoje gana apržtos karaliaus valdžios ir nesveikos valstybės santvarkos, Ossolinskio patariamasis, siek sustiprinti savo valdžią. Be to, Vladislovas svajoto apie toli siekiančią Lietuvos-Lenkijos misiją Rytuose — nugalėti turkus ir atsisiekti Bizantijos imperatorių soste Konstantinopolyje. Tiems dviems ir didelio masto projektams reikėjo krašte turėti palankią didžiąjį pona pritarimą. Karalius, steigiamo ordino didysis magistras, turėjo suburti apie save katalikus ponus, taipriau surišti juos su sostu ir dinastija ir taip sustiprinti savo valdžią. Viena iš priemonių turėjo būti ordino ženklas, nesvetimas lenkų popams dėl jų dažnų kelionių po Europą politikos ir mokslo reikalais, lygiai ir dėl nuolatinių santykių su svetimų valstybių dignitoriais. Karalius Vladislovas norėjo steigti ordiną dar ir dėl to, kad jo ženklais būtų galima atsieisti už priimamus iš svetimų valstybių ordinus. O, kaip jau minėta, Lietuvos-Lenkijos valstybėje iki tol nebūtavo jokio garbės ženklo⁴.

Be šių priežasčių, Ossolinskis ir karaliai galėjo dar veikti ir noras pasekti pavyzdžiu kitų valstybių, kurių valdovai, už nuopelnus kovoje su netikais, buvo apdovanoję žymesnius karinius specialiai tam steigto ordino papuošalais. Pavyzdžiui, jį žiūtai, beldami Vienos imperatoriaus dvaro nuodėmėms ir pamokslininkais, paskatino imperatorių Ferdinand II 1619 m. steigti Šven. Mergelių Marijos Nekalto Prasiidjimo garbei riterių ordiną (*Ordo Militiae Christianae in honorem B. V. M. Immaculate Conceptione*), kurio nariai ant rėtežių nešiojo atitinkamus ženklus. Be vokiečių didikų tam ordinui priklausė ir kariai kurie žymesnieji Lietuvos ir Lenkijos poniai: Albertas Radvilas, Jurgis Lubomirskis, Opolinskis, Konopaekis, Lesniovolksis ir kiti. Austrijos Vienos *Ordo Militiae* nariai, be Nekalto Prasiidjimo tiesos gynimo, pagrindiniu tikslu turėjo po Marijos viliava kovoti su turkais-musulmonais. Penkeri metai viliava, Mantuvos kunigaikštis Ferdinandas ir Neverso Karolis I tuo pačiu tikslu (irgi jį žiūti takoje) steigė ordiną *Militia Christiana sub titulo Con-*⁴

⁴ E. Raczyński, *Pamiętniki Albrychta Stanisława X. Badziewill*, I, t. 1829, 357-58 psl.



Karalius Vladislovas Vaza



Kunigaikštis Jurgis Ossolinskis



Nekaltai Prad tosios Marijos ordino ženklas :
retežis ir kryžius

ceptionis B. V. Mariae Immaculatae et regula S. Francisci, kuris pop. Urbono VIII buvo aprobuotas (1624.11.23) ir, kaip aukščiau min ta, rekomenduotas karaliui Zigmantui Vazai vesti ir Lietuvos-Lenkijos valstyb je.

Karaliaus Vladislovo Vazos steigta s ordinas savo pavadinimu ir tikslais yra visiškai panašus jau esan ius kitose valstyb se. Istorikas L. J. Rudawskis sako, kad «Ossolinskis, degdamas katalik tik jimo uolumu, neš senat pasi lym steigti nauj ordin (panaš Maltos ordinui), pavest Šven . Mergel s globai, kurio tikslas — kova su turkais, krikš ioni tik jimo gynimas ir platinimas »⁵ ⁶. O Jonas Fridrikas Sapiega savo *Adnotacijose*, primindamas Vladislovo planus sunaikinti Otoman galyb , rašo : «Trokšdamas t vyn s s num s kv pti heroišk žygi karštesn nor prieš žiaur j krikš ioniško vardo prieš , k r Nekaltai Prad tosios Šven . Mergel s vardo riteri ordin , tartum nor damas nuo išdidži bei biauri Otomano m nulio rag prisidengti ta, kuri yra graži, kaip m nuo »⁵.

Nujausdamas, kad ordino steigimas gali susilaukti stiprios opozicijos iš bajor pus s, Vladislovas teig ne ved s naujo ordino, o tik atkuri s sen , dar Vladislovo Lokietkos steigt jo s naus Kazimiero su Aldona Gediminaite vedyb iškilmi proga. Netrukus karaliaus nujautimas pilnai pasitvirtino : nepaisant religini sumetim , popiežiaus palaiminimo ir aprobatos, bajorija, suk lusi daug triukšmo, griežtai atmet naujo ordino vedim , kaip priešing bajoriškosios lygyb s principui.

5. *Ordino statutas*. — Ossolinskis 1633 m. rugpi io m n. pradžioje nusivež Rom Nekaltai Prad tosios riteri ordino statut , kur , kaip sp jama, buvo paraš s pats, padedamas j - zuito Przybrowskio. Tasai statutas, apim s 23 punktus, prasideda iškilmingu vadu : «Mes Vladislovas IV, iš Dievo malon s Lenk karalius, Didysis Lietuvos, Rusijos, Pr s , Moz r , Žemai i , Inflan t , Sievero ir erniliovo kunigaikštis, taip pat ⁶

⁵ Jan W. Rudawski, *Historia Polska*, I, t. 1755, 115 psi.

⁶ Jan Frydrieh Sapieha, *Adnotationes historicae de origine, antiquitate ordinis a uilae albae*, 1730, 111 psl.

Šved , Got , Vandal paveldimas karalius, išrinktas Didysis Maskvos kunigaikštis, amžinam dalyk min jimui pranešame ... kad esame parink iš riteri luomo tam tikr skai i vyr , kurie vadinsis Nekaltosios Mergel s ordino riteriais. Taip juos pavadiname ir, kaip pirmasis sumanytojas bei steig jas, duodame jiems šiuos status ».

Riteri skai ius, be karaliaus, turi b ti ne daugiau, kaip 72, nes tok skai i mokini pasirinko Kristus (1 punktas). Riteriai turi b ti kilming j luomo ir praeityje nesutep to luomo, kokia nors negarbe (2 p.). Jie turi b ti kil iš Lenkijos ir Lietuvos valstybi . Svetimšali (karali , kunigaikš i ir kit didik) gali b ti ne daugiau kaip 24 (3 p.). Ordino galva yra Lenkijos karalius ; vos išrinktas, tuojau perima ordino vadovyb ir ženklus, jeigu pirmiau nebuvo ordino riteriu (4 p.). Ordino ženklas yra auksinis retežis be brangi akmen ir perl , sudarytas iš dviej besikartojan i sukabint apvali su spinduliais žied , kuri viename balta lelija ir rašas *In Te* ; antrame ryšul is str li , perjuost balta emaliuota juosta, o šonuose rašas *Unita Virtus*. Po grandine kabo keturi rag raudonas kryžius. Vienoje jo pus je baltas Marijos Mergel s atvaizdas su žvaigžd mis aplink galv , o po kojomis slibinas ; šonuose rašas *Vicisti, Vince*. Antrroje pus je baltas išsk stais sparnais erelis. Toki ženkl karalius pagamina 72 (5 p.)⁷. Ordino ženkl riteriai (lenkiškai: kavalieriai) nešioja visose ordino švent se, o taip pat per Naujus Metus, Tris Karalius, Velyk , Sekmini , Dievo K no ir Kal d švent se ir tose dienose, kurios yra pašv stos Marijos garbei, o ypa iai Nekalto Prasid jimo švent je. T dien riteriai turi priimti šv. Komunij . Be to, ordino ženklais riteriai turi pasipuošti sekaniose švent se : šv. Vaitiekaus, šv. Stanislovo, šv. Kazimiero ir šv. Pranciškaus. Kitose dienose nešioja ant kaklo ant balto raikš io pakabint mažesn kryži (6 p.). Iškilmi dienose riteriai ant savo tautini r b (kurie turi b ti purpurin s spalvos) nešios balt apsiaust , pasi t iš šilkin s medžiagos, su purpuriniais apvadais, kuris dengs daugiau dešin , negu kair rank . Kepur taip pat turi b ti balta su purpuriniu pamušalu, papuošta aukso spinduliais, krintaniais nuo viršaus apa i , o priekyje

⁷ Ordino ženkl piešin ir aprašym paduoda J. F. Sapięha, *Adnotaciones*.

auksu ir sidabru išsiuvin tas Dievo Motinos paveikslas. Toki uniform kiekvienas riteris sitaisys savo l šomis (7 p.).

Krokuvos pranciškon bažny ioje (Išganytojo Prakart l s vardo) bus ordino koply ia, kuri riteriai imasi asmeniškai globoti. Ten jie numir bus ir laidojami, nebent kliudyt kokios ypatingos aplinkyb s, ar mirusiojo valia (8 p.).

Ordino valdži sudaro kapitulos renkami, bet karaliaus pasi - lyti iš riteri tarpo, kancleris ir išdininkas, kurie priži r s taip pat ir šio statuto vykdym (9 p.).

Riteri pirmenyb s eil nustatoma tokia: pirmoje vietoje monarchai ir karališkojo kraujo kunigaikš iai, toliau (pagal senate užimam viet) valstyb s senatoriai, kurie yra priimti ordin , paskui riteriai, tiek karaliaus dvaro valdininkai, tiek ir nevaldininkai pagal ordino ženkle gavimo eil , o pats ženklas teikiamas kart metuose ordino švent je (10 p.) .

Kasmet karalius ir riteriai, gedulo r bais apsitais , eis iš karaliaus r m koply i , kur dalyvaus pamaldose už mirusius brolius, išklausus pamokslo, sakomo aukš iausio ordino prelato apie mirusį j riteri dorybes, kad taip b t pagerbti mirusieji, o gyvieji iš j pavyzdžio pasimokyt dorybi ir garb s (11 p.). Kai tik bus gauta žinia apie riterio mirt , kiekvienas brolis pasi - stengs užprašyti 30 Miši už mirusiojo v l , o pats tiek pat kart atkalb s *Salve Regina* (12 p.). Laidojant mirus j riter , dalyvaus visi tie riteriai, kuriems nuotolis ir sveikata leidžia daly - vauti (13 p.).

Mirusiojo p diniai, trij m nesi laikotarpyje, privalo gr - žinti retež išdininkui arba pa iam karaliui, kaip didžiajam ordino magistrui. Jei kuris iš riteri d l neatsargumo ar nelaim s b t retežio netek s (pamet s, pražud s), privalo išdui patiekti tiek aukso, kiek reikalinga naujo ženkle pagaminimui (14 p.).

Kad sužadinus didesn broli susidom jim , kancleris ra - šys knygas tiek kiekvieno atskirai, tiek visos bendruomen s nuveiktus darbus, kad tuo b du amžint atmint t , kurie savo darbais to nusipeln (15 p.).

Karalius paskiria vien iš prelat ordino kapelionu, kuris at - likt liturgin ordino tarnyb , sakyt laidotuvi pamokslius. Kapelionas nešioja ordino mažesn j kryži (16 p.).

Visi riteriai sipareigoja, po Dievo ir Jo Motinos pagarbinimo, po Bažny iai ir Apaštal Sostui ištikimyb s, nuolat prieš akis

tur ti karaliaus ir valstyb s saugum , gerov , garb , o taip pat saugoti t vyn s teises ir laisv s prerogatyvas (17 p.). O kai neti- k liai ir pagonys grasins karu, riteriai privalo vyriškai stoti ir sujungti savo j gas, kare pasitenkinti karišku daviniu, nieko negrobt ir kiek galint kitus nuo pl šikavimo sulaikyti (18 p.). Riteriai, net ir su pavojum savo gyvybei, privalo pasipriešinti piktžodžiaujantiems Dievui ir Jo Motinai, Jos garb platinti, lai- kytis ordino stat ir pagal valstyb s teises rodyti karaliui pri- klausom paklusnum (19 p.).

Jei kas iš monarch arba garsi asmenybi iš užsienie i nor t b ti priimtas ordin , o karalius sutikt tokiems asmenims suteikti ordino ženkl , tasai ženklas karaliams ir kunigaikš iams turi b ti pasi stas paties kanclerio arba ordino sekretoriaus, o jei jie yra žemesniojo rango, ta i ženkl gaus iš jauniausiojo riterio rank iškilming Miši metu. Svetimšaliai riteriai, jei nenor s savanoriškai, nebus ver iami stoti kar su Maskva, ta iau ko- voje su pagonimis savo turtais ir j ga gali b ti labai naudingi Lenk karalystei. Svetimšaliai, išskyrus monarchus, riterius keliami tik tokie, kurie yra pasitarnav Respublikai (20 p.).

Ordino ženklai riteriams teikiami bažny ioje, iškilming šv. Miši metu, atgiedojus Evangelij . Paskirt dien susirink riteriai (išskyrus tuos, kurie d l svarbi priežas i negali daly- vauti) palydi karali iš r m bažny i . Susirinkus r mus, vyriausias riteris pasveikina karali atitinkama kalba ; karalius kanclerio arba sekretoriaus l pomis t viškai atsako. Paskui visi, eidami poromis prieš karali , kuris ši dien yra apsitais s lygiai taip, kaip ir kiti riteriai, nuveda j bažny i , kur kiek- vienas už m s savo viet (k d), papuošt ordino ir savo gi- min s ženklais, pamaldžiai klauso Nekaltai Prad tosios garbei kapeliono laikom Miši . Kai aukojimo metu karalius pasikelia iš sosto, riteriai eil mis už jo irgi eina prie altoriaus atiduoti savo aukos. Po to praeina pro karali , pabu iudami jam rank (21 p.).

Kiekvienas riteris gali laisvai, pagal krikš ionišk galestin- gum , duoti auk belaisviams išpirkti arba vargšams sušelpiti, ir jas teikia ordino išdininkui. Tuo tikslu ne tik riteriai, bet ir kiti, gali daryti aukas ir užrašus ordinui (bet tik iš judomojo turto). Taip surinktas aukas ordino išdininkas priesaika siparei- goja panaudoti tiems tikslams, kuriems jos buvo skirtos. O jei

kuris iš riteri be savo kalt s atsidurt toki b kl , kad jau susidaryt g da bajoriškai ir riterišškai pad iai, toks bendromis broli pastangomis turi b ti gelbstimas ir kiekvienas riteris turi prie tokios pagalbos prisid ti (22 p.).

Paskutiniame statuto nuostate karalius žada kreiptis Šv. Sost , kad popiežius Nekaltai Prad tosios garbei ir kultui aprobuot to vardo arkibrolij prie min tos pranciškon bažny ios Krokuvoje. Tai brolijai gal s priklausyti ne tik riteriai, bet ir visokio luomo abiej ly i asmenys. Brolijos ženkl u buvo numatyta auksinis medalis su Nekaltai Prad tosios paveikslu ir rašu : *Dignare me laudare Te, Virgo Immaculata*. Statutas baigiamas pastaba : «Visuose šiuose sakymuose, artikuluose, punktuose, sipareigojimuose ir s lygose turi b ti nelie iamai užlaima Valstyb s, o taip pat Koronos (Lenkijos) ir Didž. Lietuvos Kunigaikštyst s bajor statymai ir teis s, lygiai ir laisv s prerogatyvos pagal senuosius Respublikos papro ius ir krašto tvar k »⁸.

6. *Ordino ceremonialas*. — Be popiežiaus patvirtinto statuto, buvo smulkiai išdirbtas iškilmingas ceremonialas ordino steigimui ir pirm j riteri pri mimui.

Anais laikais riteri ordin pri mimas visose valstyb se buvo atliekamas labai iškilmingai, dalyvaujant ne tik monarchui ir aukštiesiems valstyb s dignitoriams, bet taip pat ir Bažny ios atstovams : vyskupams ir prelatams. Iškilms vykdavo bažnyioje, kur laike šv. Miši dund jo b gnai ir skardenosi trimitai. Po bažnytini iškilmi karaliaus dvare, naujiems riteriams pagerbti, b davo surengiamas puikus banketas, teatro žaidimai, fejerverkai, iliuminacijos ir kitos išdaigos. Kai kuri ordin riteriai stojimo dien tur davo prieiti išpažinties ir priimti Komunij . Ordino koply ioje kiekvienas riteris tur jo savo k d , kurios atram puoš jo herbas, pavard ir atvaizdas. Riteris, netek s

⁸ Statuto nuostatai paimti iš lenkiško vertimo H. Sadowski knygoje *Ordery i oznaki zaszczytne w Polsce*, 1904, 51-53 psi. Juos F. J. Sapieha (op. cit. p. 125) taip charakterizavo : « Tai buvo pagrindiniai nuostatai lenkiškojo ordino, po globa Marijos, labai apdairiai Vladislovo sustatyti laisva valia ir laisvu sprendimu, iš kuri negalima išleisti n mažiausio žodžio, net raid s, tarsi visa tai b t iškalta aukse ar išskaptuota kedro medyje ».

savo k d s bažny ioje, netekdavo riterio vardo ir b davo išskiriamas iš ordino nari .

Karalius Vladislovas, steigdamas Nekaltai Prad tosios riteri ordin , atsižvelg ano meto Europos valstybi papro ius. Tai matyti tiek iš ordino statuto, tiek ypa iai iš ceremonialo, kurio tur jo b ti laikomasi ordino steigimo iškilm se.

Ordino vedimo iškilm s tur jo b ti labai didingos. Pa iam karaliui ordino r b ir ženklus, kuriuos Ossolinskis buvo nuvež s

Rom , kad pats popiežius juos pašventint , tur jo teikti Krokuvos arkivyskupas kardinolas Albertas Vaza, kuris tuo reikalu (1633.XII.23) gavo iš popiežiaus Urbono VIII rašt - galiojim . Popiežius sako kardinolui Albertui⁹ jo vardu vilkti karali ordino r bu ¹⁰.

Ordino steigimo ir pirm j riteri j pri mimo ceremonial , karaliui liepiant, 1637 m. susat Albertas Radvilas, kuris, šalia Ossolinskio, buvo didelis šio ordino vedimo šalininkas.

Pagal t ceremonial , bažny ioje, Evangelijos pus je, tur jo b ti pastatytas karaliaus sostas su baldakimu, papuoštas Lietuvos-Lenkijos herbais. Lekcijos pus je panašus, tik mažiau puošnus, sostas karalai iui Jonui Kazimierui ir k d s kandidatams riterius, kiekviena papuošta atitinkamo riterio herbu ir ženkla is. Prieš didyj altori klaupka, kur kl podamas karalius tur jo gauti iš arkivyskupo rank riterio r b . Tarp altoriaus ir karaliaus sosto kitas mažesnis sostas, kuriame karalius, jau riterio apdare, tur jo vilkti kitus ordino riterius. Ant altoriaus tur jo b ti sud ti kiekvieno riterio pagal jo g pasi ti r bai, kuriuos apeig pradžioje arkivyskupas tur jo pašventinti.

Ceremonialas nustat , kad kandidatai poromis iš karaliaus r m eis bažny i ; po j karalaitis Jonas Kazimieras ir gale pats karalius. Karaliui žengiant bažny i , choras tur jo giedoti 79 psalm *Qui regis Israel*. At jus karaliui prie altoriaus, popiežiaus nuncijus tur jo paskaityti ordino steigimo rašt . Po to karalius klaupiasi (už jo Jonas Kazimieras ir visi kandidatai)

⁹ Jonas Albertas Vaza, Vladislovo brolis, buvo Krokuvos arkivyskupas ir kardinolas. Mir 1634. XII. 22 d. Paduvoje, tur damas vos 23 metus amžiaus.

¹⁰ Ži r. pried IV, 293-294 psl.

ir arkivyskupas, pontifikaliniuose drabužiuose, užgieda *Veni Creator Spiritus*, seka malda Šv. Dvasi. Po to prasideda iškilmingos Mišios ir, atgiedojus Evangeliją, prasideda riteri vilktuv s. Arkivyskupas, atsigręžęs klampant karali, klausia: « Ko nori? » Tas atsako: « Noriu, kad tapčiau Nekaltai Pradatosios riteriu ir kad jos bei Dievo garbei galčiau kitus pakelti riterius». Seka visa eilė klausimų: ar esi pasiryžęs širdimi ir lūpomis prisiekti riterio tarnybai, ar nori visuomet prieš akis turėti savo karalystės integralumą, garbę, teises ir pažangą didesnei Dievo garbei, Šven. Marijos šlovei ir Motinos Bažnyčios naudai, ar nori vyriškai ištesėti ir visas savo jėgas pašventinti, jei tau pagonys ir netiksliai paskelbės karą, ar stengiesi sulaukyti savo riterius, kad ne tik patys niekam jokių skriaudų nedarytų, bet ir kitus nuo to sulaukytų, ar nori padidinti Marijos garbę, net su pavojumi gyvybei įginti, kad niekas tavo akivaizdoje neišdrįstų piktžodžiauti Dievui ir Šven. Marijai, ar nori užlaikyti ordino statutą ir jame sakytą savo broliui meilę? Gavus visus tuos klausimus teigiamai atsakymus, dvasiškiaria: *Deo gratias*, o karalius paduoda arkivyskupui savo nuogirdą, kurį tas pašventina ir grįždamas karaliui sako: « Priimk šį pašventintą kardą vardan Tavo, Saus ir Šventosios Dvasios, kad į naudotum savąs ir šv. Dievo Bažnyčios gynimui, Kristaus kryžiaus ir krikščionių tikėjimo prieš sugdinimui, kad, kiek tai žmogiška silpnų leidžia, niekad juo nereikalingai nieko nesužeistum, Dievo ir Jo Nekaltai Pradatosios Mergelės ir Motinos garbę gintum, katesuteikia tas, kuris gyvena ir viešpatauja per visus amžius». Dėdamas gi kardą makštis, arkivyskupas sako: « Sujuosk stipriai kardą savo strėnas Jėzus Kristaus ir Jo Šven. Motinos vardu, ir atsimink, kad šventieji ne kardą, bet tik jimu laimėjo amžinį karalystę».

Toliau karalius gauna iš arkivyskupo ranka riterio apsiaustą, rėžę su kryžium, kepurę, su atitinkamomis maldomis ir pamokymais. Karalius, gaus iš arkivyskupo *osculum pacis* (taikos pasveikinimą), eina savo vietai ir liepia ordino kapelionui iššaukti vardais kandidatus, kurie iš eilės klaupia prieš karali, kuris jiems stato panašius, kiek pakeistus, klausimus ir, gaus atsakymus, pamąs kandidato nuogirdą, laiko jį prieš arkivyskupą, kuris jį palaimina ir karalius grįžina kandidatui panašiu ritualu, koks aprašytas aukščiau. Seka apsiausto, rėžio, kepurės tei-

kimas. Visa tai kandidatai gauna iš karaliaus rank su atitinkamais spjimais ir pamokymais. Kiekvienas taip vilktas riteris užima savo viet ir laikomos toliau Mišios. Po *offertorium*, karalius eina prie altoriaus ir atiduoda savo auk. Jam gržus sost, t pat padaro visi riteriai ir grždami savo vietas priklaupia prieš karali, kuris, savo kardu paliesdamas kiekvieno riterio pet, sako: « Štai esi Nekaltai Prad tosios ordino riteris. Stenkis darbais vykdyti tai, k žodžiais pažadjai». Visi riteriai priima šv. Komunij. Mišioms pasibaigus, giedama *Te Deum laudamus*, daroma bažny ios viduje procesija su Šven. Sakramentu; prieš baldakim eina visi riteriai, paskutinis pats karalius su žvak mis rankose. Bažnytins iškilms baigiasi palaiminimu su Šven. Sakramentu. Po to griežiant muzikai, aidint bgnams, visi tvarkingai gržta pil, kur karaliuis dint soste vyriausias riteris vis vardu prabyla karali, link damas jam ir visam krikšioni pasauliui visokios laims iš pus s naujo ordino riteri. Karalius per kancler atsako link jimus. Iškilms baigiamos banketu, kur karalius tur jo surengti visiems riteriams¹¹.

Deja, šios gražios iškilms niekad ne vyko. Nors parengiamieji darbai sumanytojo ordino vedimui, pagal karaliaus nor, buvo greitai ir skmingai atlikti 1634 m., tiau karalius to sumanyimo vydym atidjo tolimesniam laikui. Delsimas truko trejus metus ir buvo lemtingas ordino likimui, tikriau jo pražiai, d l priežas i, kurias žemiau matysime.

7. *Kli tys ordino vedimui.* — Karalius Vladislovas, kaip ir jo t vas, m go didelius planus, užsimojimus, bet netur jo pakankamai energijos ir valios juos iki galo gyvendinti. Be to, Vladislovas, vos išrinktas karalium, priešingai prieš rinkimus padarytiems pažadams, m visa energija r pintis Švedijos sostu. Kai 1632 m. žuvo šved karalius Gustavas Adolfas, Vladislovas^{11 11}

¹¹ Ritualo aprašym paduoda Franciszek Nowakowski, *rodło do dziejów Polski*, I, t. 1841, 1-8 psi., surad s dvi ritualo redakcijas Berlyno Karališkoje Bibliotekoje, kuri pirmoji pavadinta: *Porz dek Introductiey Kawaleriey, która miała nastá w Warszawie Anno 1637, 7-bra 14 dnia. Na królewskim Weselu*. Antroji: *Porz dek Nowey Kawaleriey, która nastá miała Anno 1673 w Warszawie*. Ritualo tekstus paduoda dar J. F. Sapieha, *Adnotationes* ir K. Niesiecki, *Herbarz Polski* prie Ossolinskiego gimins aprašymo.

pasiryžo vest jo žmoną našlę, bet švedai sosto paveld toja paskelbė Gustavo Adolfo dukrą Kristiną. Vladislovas jai pasipiršo, bet Švedijos ponai vedyboms pasipriešino. Vladislovas tada pasiryžo, kai tik pasibaigs Altmarko paliaubos, pradėti su Švedija karą. Jis dairytis su jungininkais ir rasti jais. Iš karto jodė mesys nukrypo Prancūzijos ir Anglijos, kurios pažadėjo paremti Vladislovą, nes nenorėjo, kad jis susiartintų su Habsburgais. Ta proga iškilė Vladislovo vedybų su Eino-Pfalco kunigaikštyte Elzbieta projektas (Elzbieta buvo vokiečių protestantė vado Fridriko V dukra, Fridrikas buvo vedęs Anglijos karaliaus Karolio I seserį). Imperatorius buvo atsisakęs iš Fridriko V vaiką Eino-Pfalco kunigaikštystę. Anglijos Karolis I norėjo savo sesers vaikus grąžinti Eino-Pfalco ir prieš imperatorių gauti paramos iš Lenkijos Vladislovo. Už tai Anglija turėjo padėti Vladislovui kare su Švedija.

Kai Lenkijoje paaiškėjo karaliaus vedybų su Elzbieta projektas, jį labai rėmė didikai protestantai (Elzbieta buvo kalvinistė), bet smarkiai pasipriešino katalikai, nors karalius pradėjo daryti žygius Romoje, kad gautų leidimą šioms mišrios tikybos vedyboms.

Pasibaigus 1635 m. seimui, karalius sušaukė slapto senato tarybą ir iškilė vedybų su Elzbieta klausimas. Trys vyskupai pasisakė prieš, tik Kamienecko vyskupas, žinomas istorikas Povilas Piaseckis, tylėjo. Prieš vedybas pasisakė Lietuvos kancleris Albertas Eadvila, Lenkijos etmonas Koniecpolskis, pakancleris Zamoiskis ir kiti. Vladislovas, matydamas, kad opozicija labai stipri, išsiuntė pasiuntinius pas Elzbietą, kad jį prikaltų jį pereiti kataliką tik jį.

Vis didėjant nepasitenkinimui prieš karalių, kuris rengiasi vesti nekataliką, Vladislovas mėgė linkti imperatorių. Tasai, bijodamas, kad Lenkija, padedama Prancūzijos ir Anglijos, neatimtų Silezijos, ieškojo būdų susiartinti su Vladislovu. Kad sulaukius Vladislovo nuo jungos su Habsburgais, Prancūzija mėgė gundyti jį imperatoriaus vainiku; jis turėjo statyti savo kandidatą imperatorių po Ferdinando II mirties. O tuo tarpu reikia išeiti prieš Habsburgus ir atimti Sileziją. Prancūzija žadėjo duoti pinigų ir sudaryti 10.000 karių armiją prieš Habsburgus. Šio plano sustiprinimui Vladislovui buvo pasiūlyta vesti kuni-

gaikštyt pranc z , o pranc z karaliaus brolis b t ved s lenk Kotryn . Ta iau Pranc zijos karas su Austrija nesisek . Imperatoriaus armija slinko link Paryžiaus. Vladislovas, matydamas Habsburg karin persvar , galutinai palinko Habsburg pus .

Dar 1635 m., kai Jonas Kazimieras lank si Vienoje, kad nura- mint imperatori ir sutart d l bendros akcijos prieš Švedij , kuri taip pat kariavo Vokietijoje prieš imperatori , ta proga buvo pasirašyta (1635.V.25) slapta sutartis tarp Lenkijos Vaz ir Habsburg bendrai kovoti prieš švedus. Galutinai susirišdamas su Habsburgais, Vladislovas tur jo vesti imperatoriaus dukr Cecilij Renat . Prieš vedybas (1636 m.) buvo nutarta, kad abi dinastijos — Vaz ir Habsburg — sipareigoja bendrai kovai prieš švedus ir turkus, o be to imperatorius pažad jo, kad Vladislovo s n s gal s paveld ti motinos kraiti : Raciboro ir Opol s kunigaikštystes. Štai, d l ko Vladislovui buvo svarbu, kad Vienos soste s d t Habsburgas. Tod l, kai imperatorius Ferdinandas II (1637.11.15) mir , Vladislovas elekcin seim Regensburge pasiunt Ossolinsk , kad tas elektori tarpe agituot už Ferdinando s n .

Nors Vladislovas ir labai palaik naujojo imperatoriaus Ferdinando III išrinkim , ta iau netrukus tasai pareišk , kad pagal Austrijos statymus imperatoriaus paveldimosios sritys negali b ti dalinamos ir kam nors dovanojamos ; tod l ir Cecilija Renata kraio — Raciboro ir Opol s negaus. Vladislovui jau buvo nepatogu trauktis atgal ir jis (1637.VII) ved Cecilij Renat Vienoje ne pats, o tik per galiotin : Vienos katedroje prie altoriaus šalia Cecilijos pastov jo karaliaus brolis Jonas Kazimieras.

Vedybos Lietuvos-Lenkijos didik tarpe buvo sutiktos nepalan- kiai. Katalikai baiminosi Habsburg takos karaliaus valdžiai stiprinti o kitatikiai — kad Vladislovas negr žt savo t vo p das ir valstyb je neimt palaikyti ir proteguoti tik katalikus. Šiose nuotaikose karalius gr žo prie savo sumanymo vesti Nekal- tai Prad tosios ordin .

Kai Ossolinskis gr žo iš Regensburgo elekcinio seimo, karalius ordino vedimo iškilms paskyr 1637 m. rugs jo 14 dien — karalien s vainikavimo iškilmi proga. Tam laikui buvo jau viskas paruošta : atspausdintas ordino statutas, dvylikai senatori išsi sti kvie iamieji raštai (1637.VII.20) : juos rugs jo 14 d. kara-

li s tur jo vilkti ordino r bu ¹². Tarp kit , pirmaisiais ordino riteriais tur jo b ti: karalaitis Jonas Kazimieras, rus vaivada Stanislovas Liubomirskis, Lenkijos etmonas ir Krokuvos kaštelionas Stanislovas Koniecpolskis, Lietuvos kancleris kuni-gaikštis Albertas Radvilas, Lietuvos maršalka Aleksandras Liudvikas Radvilas, Kazimieras Leonas Sapiega, Sandomieriaus vaivada Jurgis Ossolinskis ir kiti.

Kai tik buvo sužinota, kad rugs jo m nes yra jau paskirtos ordino vedimo iškilm s, krašte bajor tarpe kilo didelis nepasitenkinimas, tuojau virt s atvira opozicija, remiama dalies žymi j valstyb s senatori ir dignitori . Koniecpolskis ir Liubomirskis mandagiai pad kojo karaliui už parodyt malon — parinkim pirm j riteri garbing skai i , ta iau nuo tos garb s atsisak , drauge patardami karaliui ne vesti ordino, nes «linkusi tarin ti ir laisv mylinti liaudis neken ia ir bijo net šeš lio toki dalyk ; tas sumanymas jau visiems yra žinomas ir visi labai murma » ¹³.

Toki rimt senatori pastabos, pareikštos gana nuoširdžiai ir atvirai, suk l karaliui abejoni : ar tikrai verta t ordin vesti. O kai netrukus at jo ir kit senatori tokia nuotaika rašyti laišakai, tai Vladislovas, nežinodamas k daryti, sukviet taryb išgirsti tuo reikalu jos nuomon s. « Jau rugs jo 13 d. pavakare — rašo savo Atsiminimuose Albertas Radvilas — karalius tar si d l Šven . Mergel s Nekalto Prasad jimo ordino ... Tas naujas dalykas laisvoje karalyst je priklaus nuo daugelio aplinkybi : pirmiausia klaidatikiai juo (t. y. ordinu) aiškiai biau r josi; buvo nemaža ir katalik , kurie iš pavydo ar d l ko kito, aiškino tai bajoriškos lygyb s naikinimu ir galvojo apie kažkokius slaptus planus. Karalius, susipainioj s savo sumanymuose, klausin jo, k ia daryti ? Ar sumanym vykdyti rytoj, ar atid ti tolimesniai laikui? T reikal atid jome rytojaus dienai» ¹⁴.

¹² Ži r. pried V, 294-295 psl. Šiame priede paduodamo pakvietimo tekstas prieš paskutin kar buvo Lvove, Ossolinski bibliotekoje, rankraš i skyriuje (2280 nr., 130-31 psl.). Panašaus teksto ir tos pa ios datos rašt Kazimierui Leonui Sapiegai paduoda K. Kognowicki, *ycie Sapiechów*, III, t. 298 psl.

¹³ St. Lubomirskio laiškas karaliui Vladislavui: ži r. Ludwik Kubal a, *Jerzy Ossoli ski*, I, t. 1883, 165 psl.

¹⁴ E. Kaczy ski, *Pami tnik*, 358 psl.

Rugs jo m n. 20 d. Albertas Radvilas rašo toliaus : « Sekmadien pirm kart su gausia palyda bažny i atvyko vainikuotoji karalien . Mes, paskirtieji riteriai, susirinkome pas karalait Jon Kazimier ir pasikloj šventuosius tos riterijos status, juos dvi dienas svarst me ir išbrauk me visa, kas iš pavydo b t galima kam nors k prikišti. Bet pa iam blogiui, kuriam ir geriausi dalykai atrodo blogi, atrodo nepaj g me siteikti. T uždavin atlik , teik me status karaliui, kuris tuo patenkintas, riteri paskyrimui nustat sekant ketvirtadien »¹⁵.

8. *Kristupo II Radvilo akcija.* — Kai taip buvo tartasi ir stengtasi iš ordino stat išbraukti visa, kas ponams ir bajorams gal t sukelti tarimo ir pavydo, disident galva ir vadas kunigaikštis Kristupas II Radvilas (1585-1640), Vilniaus vaivada ir Didžiosios Lietuvos Kunigaikštyst s etmonas, sudar 18 punkt memorial prieš ordino vedim ir vienos audiencijos metu teik j karaliui, tuo prisid damas prie paskelbt iškilmi datos atid jimo, o viso to pas koje — viso sumanymo sužlugdymo. Tokio galingo Lietuvos magnato protesto akivaizdoje, karalius nesijausdamas tur s pakankamai dr sos ir j gos sumanymui vykdyti, dar kart kapituliavo ir kai kuri palanki senatori patariamias, ordino vedimo iškilmes nutar atid ti ligi gruodžio m n. 8 dienos — Šven . Mergel s Marijos Nekalto Prasad jimo švent s.

Kristupas II Radvilas savo memorialo *Rationes przeciwko kawalerji Naj wi tszej Panny* t kstan ius egzempliori paskleid visame krašte, kad tuo b du sukelt vis bajorij prieš karaliaus sumanym . Buvo skelbiama, kad sumanytasis ordinas yra Habsburgu kažkokios užma ios ir slapti planai suskaldyti Lietuvos-Lenkijos bajorus, kad po pamaldumo skraiste norima uždengti karaliaus neapr žtos valdžios siekimai ir tuo b du atimti bajorams laisves. Ypatingai Kristupas II Radvilas muš tai, kad ordino vedimu bus sukelta vidaus kova : « Stos partija prieš partij , šeima prieš šeim , nes priešininkai jungsis riteriams panaši s jung , o jei jos namie neras, ieškos pas svetuosius ». Be to, bajor tarpe sklido satyrinio pob džio lapeliai prieš ordino riterius, o pokyliuose buvo sakomos kandžios ¹⁶

¹⁵ Ten pat.

satyrin s kalbos, kuriose atvirai buvo pajuokiami busimieji riteriai ir užgauliojamas karalius.

Radvilo *Rationes* Lenkijos pataurininkas Ostrorugas paskelbė *Respons* ir taip pat paskleidė visame krašte, stengdamasis atremti nerimtus Vilniaus vaivados priekaištus, o ordino steigimui parodyti tinkamoje šviesoje. Protingi ir nuosaikūs Ostrorugo paaiškinimai neliko be atsakymo: greitai nežinomas autorius paleido kraštui naują rašinį: *Zniesienia responsu na racje prze-ciwko kawalerji*, kuriame karštai remiami Radvilo priekaištai. Bet jie jau nebuvo reikalingi paramos, nes ir taip jau buvo radę pritarimo plačiose sferose ir bajorų eilėse. O negausios karaliaus šalininkų sąjungos išdidusis Lietuvos magnatas nepaisė¹⁶.

Ordino vedimo iškilmių atidėjimas gruodžio mėnesį, labai nepalankiai atsiliepiant ordino likimui, nors karalius ir jo dvaro šalininkai, nepaisant beveik visuotinio pasipriešinimo, dar nemanė, kad reikalas yra jau galutinai palaidotas. O ordino priešininkai ir toliau varė agitaciją ir kas kart daugiau rado šalininkų, netgi iš paties karaliaus dvaro partijos žmonių, kurių eilėse kasdien vis labiau retėjo. Daugelis senatorių, su Lenkijos primu Jonu Wjanku¹⁷ priekyje, patarė jam karaliui atsakyti sumanymo vesti riterių ordiną. Bajorijos balsas spiriamas, ordino riterių atsakėbūti ir karalaitis Jonas Kazimieras, kuris iki tol, šalia Ossolinskio, buvo pats karščiausias šio sumanymo rėmėjas. Apie tai (1637.X.5) taip rašo Albertas St. Radvilas: «Pasklido žmonėse gandas, kad karalaitis Kazimieras atsakė priimti karaliaus sumanytąjį ordiną ir tai buvo aiškinama nevienodai. Greičiausia tai padarė norėdamos tikti bajorijai, kuri nepritarė tai naujenybei»¹⁸.

Paskirtą gruodžio 8 d. Varšuvą suvažiavo pakviestieji busimieji riteriai «karališkojo ordino paskelbimui», bet ir tų iškilmių nevyko, nes «karalius dabar susirgęs — rašo Albertas Radvilas gruodžio 6 d. — o dar labiau daugelio laišku atgrasintas, tas iškilmes atidėjo po busimojo seimo, kur jau buvo paskyrę sekančiąmet kovo mėn. 10 d. Mat, karalius bijojo, kad bajorai

¹⁶ Visi tie polemikai rastai yra pas F. Nowakowski, *ródla*, I, t.

¹⁷ Jonas Wjank (1555-1638) buvo 1627-1638 Gniezno arkivyskupas ir Lenkijos primas. Jis paskelbė 1621 m. Lenkijos sinode priimtą ritualą, kurio iki 1927 m. laikėsi ir Lietuvos bažnyčia.

¹⁸ E. Raczyski, *Pamiętniki*, I, 365 psl.

nepakenkt j ros prekybos muito projekto pri mimui. Dr sesn s dvasios vyrai peik t karaliaus baim ; tokiose aplinkyb se, atsisveikin s su karalium, išvažiavau iš Varšuvos Pr sus, savo Tucholsko vaivadij »¹⁹.

Praslinkus skirtam terminui, ordino klausimas jau nebuvo keliamas. Bajorija, padr sinta karaliaus neryžtingumo, seime-liuose paved savo atstovams 1638 m. seime griežtai karaliaus reikalauti, kad susilaikyt nuo to ordino vedimo (*tego si seryo od J.K. M. domaga , aby od instytuowania tej kawalerji superse-dowal*).

Susirink seimo atstovai prisispyr reikalavo, kad senato taryba atskleist slaptus protokolus ir susitarimus, kurie, j manymu, slypi už ordino fasado, keik Ossolinsk , k tik naujai paskirt vicekancleriu už arijon pasmerkim , nes es taikant šitokias priemones, jos kart gali b ti atsuktos ir prieš katalikus. Po ilg gin , seimas pasmerk ir atmet ordino projekt . Kara-lius, pasiuntini spiriamas, pasiraš ordin naikinant doku-ment , kuriame sakoma : «... nes kai kuriems tas nekaltas pamal-dumas sukelia nepagr stos baim s, kad... tas naujas ordinas grasin s kai kieno laisv ms ... d l to steigim to ordino panai-kiname ». Dar daugiau: gindamas bajorijos lygyb , uždraud visokius kunigaikš i , graf , baron ir panašius titulus, gautus užsienyje, išskyrus tuos, kurie Lietuvos ir Gudijos didikams buvo pripažinti Liublino unijos metu. Ossolinskis irgi tur jo išsižad ti neseniai Romoje ir Vienoje gauto kunigaikš io titulo. Tuo b du bajorija seime pagyr pati save, nes seimo nutarimo žodžiais «lenk bajoriška prerogatyva toli viršija visokias užsienietiškas preeminencijas ». Karaliaus sumanytasis ordinas buvo pavadintas Austrijos pagunda ir intryga.

Karaliui tai buvo skaudus sm gis, koki jis iš bajorijos ne kart yra patyr s. Ta iau šiuo momentu jam bajor parama buvo labai reikalinga kitiems sumanyms ir projektams pravesti (j ros prekybos rinkliava, Baltijos j ros užvaldymas, karalien s kraitis), tod l skaudama širdimi tur jo pasirašyti dekret panai-kinant pirmojo Lietuvos-Lenkijos valstyb je garb s ordino stei-

¹⁹ Ten pat.

gimo projekt . Seimas, karaliaus paguodai, pripažino karalienei gaus krait , bet tai buvo niekis prieš palaidot rinktini didik papuošal — Nekaltai Prad tosios riteri ordin .

St. Zal ski savo veikale *Jezuici w Polsce*, aptardamas j zuit prsid jim prie ordino steigimo reikalo, daro išvad , kad vienuintele karaliaus projekto nepasisekimo priežastimi buvo nieku nepagr stas karaliaus Vladislovo neryžtingumas ir svyravimas. Atid damas iškilmingo akto dat , dav opozicijai galimyb s išvystyti stipri agitacij ir sukelti bendr priešing opinij . « Karalius, tur damas beveik visus prieš save nusista iusius, net ir senel Lenkijos prim , nusileido ir savo rankomis sunaikino tik prad t darb , ir toji nuolaida buvo naujas bajoriškos gaujos triumfas prieš sost » — baigia Zal skis²⁰.

9. *Vietoje ordino Marijos sodalicija ir brolija.* — Nu jus niekais pastangoms valstybiniu mastu pagerbti Nekaltai Prad t j , akcijos m si vienuoliai. J zuitai, kurie ordino vedimo projekto sužlugime mat skriaud Marijos garbei, tuojau m si t skriaud atlyginti kitu b du. Pasinaudodami proga pon suvažiavimo seim Varšuvon, 1642 m. sausio 1 d. savo bažny ioje Varšuvoje steig Marijos kongregacij (sodalicij — *Sodalitas Mariana Immaculatae Conceptionis B.V.M.*) Pasekdami karaliaus pavyzd , j siraš tiek daug pon , dvasiški ir žymesni pilie i , kad tuoj reik jo sodalicija padalinti lenk , vokie i ir ital grupes. Per Naujus Metus, po iškilming Miši , dalyvaujant karaliui su karaliene, dvarui ir dideliu skai iui žymiausi j pon , lipo sakykl karaliaus dvaro nuod mklausis ir pamokslininkas j zuitas Jurgis Schonhoff ; išaiškin s tos sodalicijos tiksl ir statut , pakviet dalyvius sirašyti ir pasižad ti, kad gins Marijos garb ir jos gražiausi privilegij — Nekalt Prsid jim , nors d l to reikt ir kraujas pralieti. Pirmasis savo ranka siraš karalius Vladislovas ir kl podamas prieš Nekaltai Prad tosios paveiksl padar žad . Po jo siraš karaliaus šeima : karalien Cecilija Renata, karalai iai Jonas Kazimieras ir Karolis Ferdinandas, karaliaus sesuo Ona Kotryna. Po j Lenkijos primas vysk. Motiejus Lubienski ir

¹⁰ St. Zal ski, *Jezuici w Polsce*, II t., 1902, 363 psl.

kiti vyskupai ; toliau senatoriai, pagal seime užimam viet ir ant galo žymesnieji ponai.

« Marijos garb buvo atstatyta ; nepasisekusios « kavalerijos » riteriai dabar atsirado Nekaltai Prad tosios sodalicioje, ir nors b dami be ordino ženkl (kryžiaus, apsiausto, kepur s), ta iau Dievo ir T vyn s atžvilgiu gal jo vykdyti tas pa ias riteriškas pareigas, kokias buvo nustat s « kavalerijos » statutas »²¹.

Pranciškonai 1646 m. k r kitados karaliaus Zigmanto planuot Nekalto Prasad jimo brolij . Gav iš pop. Inocento X brolijos aprobat , uoliai j išplatino visame krašte. Tais pa iais 1646 m. šio vardo brolijos jau buvo steigtos prie bernardin bažny i Poznan je ir Vilniuje. ši brolij tuoju siraš Lietuvos kancleris Albertas Radvilas, vaivada Konstantinas Katkevi ius, Jurgis Glebavi ius, vysk. Jurgis Tiškevi ius ir kiti Lietuvos didikai katalikai.

Katalik pavyzdžiu ir pravoslavai Polocke 1651 m. steig Nekalto Prasad jimo brolij . V lesnieji rus istorikai, tarsi g dydamiesi tokio katalik pam gdžiojimo, aiškino, kad tai vyk d l ypating laiko ir vietos s lyg . Polocke veik j zuit kolegija, kurios aukl tiniai pravoslavai buv viliojami katalik brolij ; reik jo tad steigti sav j . Be to, pravoslavai j zuit buv kaltinami pasidav protestantizmui — negerbiu Marijos. Tam priekaištui atremti, pravoslavai sustiprin savo pamaldum Marrij , o to vaisius buvusi ir toji Polocko Nekalto Prasad jimo brolija.

Ta iau domiausias yra vieno ruso aiškinimas²² : es Lenkijos karalius Vladislovas Vaza, pasidav s popiežiaus takai, nor j s savo karalyst je steigti Marijos Nekalto Prasad jimo vardo garbei ordin , ta iau lietuviai ir lenkai tam pasipriešin , o pajaukai kart to ordino insignijas su Marijos paveikslu užkabin ant kaklo šuniui... Tai sužinoj pamald s rusai, nor dami atlyginti t Marijos žeidim , steig Polocko Nekalto Prasad jimo brolij ...

²¹ Ten pat, 362-63 psi.

²² Subotin, *Dušpoleznoje tenije*, I t., 1878, 44-74 ir 303-324 psl. Dar ži r. *Examen des témoignages curieux sur V Immaculée Conception publiés par Gagarin, & J.*, 1858.

Ar toks faktas yra buvęs, sunku patikrinti. Bet prie ano meto bajorišką išdaigą, gal jo koks nors ordino priešininkas ir toki « štuką » ištaisyti. Juoba, kad ironijos ginklas, kaip matėme, tame ginėd l ordino vedimo buvo plačiai vartojamas²³.

Dr. J. Vaišnora, m.i.c.

Roma

²³ Šio rašinio autorius yra daktaras kun. prof. P. Dambrauskis padėjusiam išversti iš lenkų kalbos kai kuriuos tekstus.

P R I E D A S

I

KARALIAUS ZIGMANTO VAZOS LAIŠKAS POPIEŽIUI URBONUI VIII,
PRAŠANT APROBUOTI NEKALTO PRASID JIMO ARKIBROLIJ

Sanctissime ac Beatissime Pater Domine Domine Clementissime

Post oscula pedum Sanctitatis Vestrae etc. etc.

Tanta fuit Antecessorum Sanctitatis Vestrae in Ecclesiam Orthodoxam pietas in obviandis periculis vigilantia, ut quae ad detruendas nodosas difficultates salutaria esse perspexerant pro pacifica Regnorum conservatione omni lapide moto ea in effectum deducerent et felici fine praesidiis munitis Sanctorum donarent. Iam Sanctitati Vestrae in hoc Poloniae Regno satis superque cognita est, hostium pessumdantium cervicositas, tum saevientium Haereticorum hostilitas, quae nisi praepotentis Victricis et Deiparae augustissimae adiutrici manu enervetur maximo periculo versari res nostras non per difficili negotio coniecturare possumus. In hoc igitur rerum nostrarum variabili fluxu tutelarem Deiparam Virginem eligendam duximus, ac sub nomine Immaculatae Conceptionis ad tutandam nostrarum virium imbecilitatem, tamquam castrum munitum auctoritate et benignitate Sanctitatis Vestrae erigendam Archiconfraternitatem in et per totum hoc Regnum fundandam optamus : callemus optime iam in partibus Italiae eius nominis manere Confraternitatem rerum cum haec potioribus gratiis ornandam, sit titulo insigniori Arrhiconfraternitatis a Sanctitate Vestra decoranda erit. Similis sub s. m. illo Syxto V in hoc regnum inserta fuerat Archiconfraternitas S. Annae et ecclesia fratrum Bernardinorum Varsoviae addita ex qua in plurimas huius Regni ecclesias quanti pullulaverint fructus, res haec subiecta oculis a nemine inficiari potest. Ultra ergo illa quae meo oratori Reverendo Jo. Dom. Ursio Rhoti Sanctitati Vestrae proponenda indixi duo vel maximo nixu eflagito.

Primum est ut haec Archiconfraternitas signo exteriori ut pote zona seu cingulo trium vel quatuor digitorum in latum protenso illustretur, in quo quidem Virginis Immaculatae imago Virgo in Sole cum nato promicans astruetur, hoc decorata subtus scripto : Dignare me laudare te Virgo Immaculata, da mihi virtutem contra hostes tuos. Tum ut omnes inscripti huic sodalitati et emortui beneficium liberationis animarum suarum a poenis purgatorii quanto citius habeant.

Quod si Milites fuerint, et ipso conflictus cum hostibus die, sic ludente Marte, vel Deo ad se eos vocante, gloriose occubuerint, illo ipso die Immaculatae Virginis suffragio in gloriam evindicentur aeternam. Haec Sanctitatis Vestrae in Milites paterna cordis effusio multorum corda manusque a rapinis aliisque iniustitiis est aversura, quibus dum non possunt legum instituta, proderunt haec tam alta pignora.

Alterum est cum Pater Commissarius in hoc Regno nuper missus Prosperus a Galbiato Strictioris Observantiae super Patres de Observantia Bernardinos, Bullam Gregorii XV abrogatoriam Perpetuorum Patrum Provinciarum promulgaverit causam vero abrogationis praedictus Pontifex multitudinem Patrum talium in Provinciis pro motivo abrogationis suae apposuerit hic vero in Provincia Minorum Poloniae cum pauci sint ii Patres inter quos est Reverendus fr. Ochristophorus Campo meus Theologus ac Ordinis Pr., tum Reverendus fr. Petrus Posnaniensis viri eruditi et aliis omnibus antiquiores in gubernando et prelegendo, precor Sanctitatem Vestram ut saltem hi pristino paternitatum honore sibi laboribus emerito gaudeant, illi vero qui futuris temporibus ex more Religionis perpetuitate gaudere deberent Bullae praedictae Pontificis Maximi succubant. Haec ergo ad Sanctitatem Vestram non ut vigilantiam excitem, vel sollicitudinem Sanctitatis Vestrae exacuam, sed ut praesidiis immaculatissimae Virginis tutiores simus expono ex his enim multum felicitatis perennis exuberabit et horum Patrum merita virtutis suae proemium qualequale consequentur. Ceterum precor, ut Deus Opt. Max. Sanctitatem Vestram diu multumque sanam conservet in Ecclesia Sancta praesidium et Christianitatis totius utilitatem.

Datum Varsavaie die XX Junii Anno Domini MDCXXIV.

(Vatikano Biblioteka, Barberini lat. 6609, fol. 24-25).

II

POPIEŽIAUS URBONO VIII ATSAKYMAS KARALIUI ZIGMANTUI
VAZAI

Char issimo in Christo Filio Nostro Sigismundo Poloniae et
Sueciae regi illustri

Urbanus PP. VIII

Charissime in Christo fili noster, salutem etc. Christiani Regis exemplar summa cum iucunditate perspeximus in postremis litte-

ris Maiestatis tuae, quae se felicem longe magis putat religione populorum, quam victoriarum gloria. Domitores hostium ita aliquando potentiae reminiscuntur, ut naturae obliviscantur, et cum se nonnulli ex hominum exemerint, maiestate sua inferius putarunt timere Deum et coelites venerari. Superbos hosce spiritus infregit non raro ipsa facilitas repente in miseriam versa, docuitque, quam fragili fundamento humana vis nititur, nisi eam omnipotens dextera confirmet. At enim triumphorum gloria et tributorum copia docuit Maiestatem tuam eo religiosius exercituum Dominum collere, quam illustrioribus victoriis regiam ille fortitudinem laetificavit. Plaudimus tam piis optimi Regis consiliis, quorum testes sunt non modo res gestae, sed litterae etiam scriptae a Maiestate tua. Nunc certo coelum demeris, et Regiam pietatem patefacis, cum Virgineae Conceptionis gloriam Pontificio decreto sanciri postulas. In eius clientela cum Regiam Domum et Polonos populos esse testeris, mirum non est, si illa, quae terribilis est ut castrorum acies ordinata, patrocinium suum vobis internicione hostium et felicitatis incremento identidem declarat. At enim quae causae impedimento hactenus fuere, ne eiusmodi controversia dirimeretur, eadem Nos dehortantur, ne precibus tuis annuamus in praesentia. Nondum enim Spiritus Sancti lux Pontificiae menti affulget caeleste hoc arcanum hominibus detegens. Quare lucem hanc inaccessibilem eminus Maiestas tua veneretur, tam piaie vero petitionis uberrimos fructus expectet. Quod gaudium Maiestati tuae exoptantes Apostolicam benedictionem tibi amantissime impartimur. Datum Romae apud S. Mariam Maiorem etc. die XIII Julii MDCXXIV. Pontificatus nostri Anno Primo.

(Vatikano Archyvas, Reg. Brev. An. I, ep. 679 ; cituota iš Aug. Theiner, *Vetera Monumenta Poloniae et Tathuaniae*, III t., 373-374 psl.).

III

POPIEŽIUS URBONAS VIII PASI LO KARALIUI ZIGMANTUI VAZAI
VESTI LENKIJOJE JAU NEVERSO IR MANTOVOS KUNIGAİKŠ-
I STEIGT ORDIN

Charissimo in Christo Filio Nostro Sigismundo Poloniae et
Sueciae regi illustri

Urbanus PP. VIII

Charissime in Christo filii noster salutem etc. Quam temeraria spe universum prope Orbem devoret Turearum saevientium barbaries, non raro Mahometanis armis turbatus Septemtrio experitur. Gratias tamen agimus exercituum Domino, cum in Maiestatem tuam mentis oculos convertimus, sacrilega illa barbarorum colluvies, quae

non ita pridem Polonis Regnis dilluviem, minitabatur, in exerciti-
 bus tuis sensit iram Numinis ulciscntis, et turpi pactione vitam
 ab infensis legionum victricium gladiis redemit. Tanta tamen et eorum
 multitudo et audacia, ut nulla Nobis quamvis firmissima praesidia
 satis videantur ad turranydis illius potentiam infringendam. Quare
 favemus eorum conatibus, qui vitam Religioni devoventes Traciae
 temeritati excidium moliuntur. Plaudere autem debet Christiana Res-
 publica consiliis Nobilis viri Nivernensis Ducis, in cuius sententiam si
 Christiani Principes irent, Othomanorum Imperio suorum procerum
 dissidiis laboranti ruinam praenunciare hac aetate possemus. Despe-
 randum tamen nihil est duce Christo, qui exercituum Dominus est
 et concordiam mirabiliter operatur in sublimibus suis. Nunc autem
 ordinem Christianae militiae institutum in honorem Virgineae Con-
 ceptionis Apostolica autoritate confirmavimus et Pontificio patro-
 cinio armamus. Plurimi autem Catholicae Religionis interesse arbi-
 tramur, si equitibus illis Regum Principumque favorem atque opem
 conciliaverimus. Quare Maiestatem tuam, quae Septemtrionis decus
 et Ecclesiae propugnaculum est, rogamus ut aliquem ex proceribus
 tuis pollentem autoritate et virtute seligat, qui Christianae mili-
 tiae Institutor in Regnis istis sit. Res est, quam potentissimi Reges
 negligere hac aetate non debetis : nam quo tempore propriis viri-
 bus divellitur barbara tyrannis, existimamus non sine Divinitatis
 afflatu consilium eiusmodi a Nivernensi Duce captum esse. Pro-
 pterea Nos mirifice Maiestas tua demerebitur, si ille ordinis huius
 fautorem ac patronum Polonorum Regem victoriis inclytum ac reli-
 gione venerandum nuncupare poterit. Disserenti negotium hoc
 Nuntio nostro perinde ac Nobis ipsis credere poterit Maiestas tua,
 cui Apostolicam benedictionem amantissime impartimur. Datum
 Romae apud S. Mariam Maiorem etc. die III Augusti MDCXXIII.
 Pontificatus nostri Anno Primo.

(Vatikano Archyvas, Reg. Brev. An. I, ep. 679 ; cituota is Aug. Theiner ,
Vetera Monumenta Poloniae et Hthuaniae, III t. 374 psl.).

IV

POPIEŽIUS URBONAS VIII GALIOJA KARDINOL ALBERT VAZ
 JO VARDU VILKTI KARALI VLADISLOV NEKALTO PRASID JIMO
 ORDINO RITERI R BAIS

Dil ect o Fil io Nost r o S.R.E. Car dinal i Pol oniae

Ur banus PP. VIII

Dilecte fili noster etc. Vestimentum Equestris Militiae, qua a
 charissimo filio nostro Vladislao Rege fratre tuo instituta ac Beatae

Virgini dicata est, rite a Nobis consecratum tibi transmittimus, ut eidem Regi nostro nomine bene precatus illud quamprimum induas. Ipsam Beatissimam Dei matrem impense oramus, ut Equites quotquot huic Militiae ascripti Religionis causa arma sumpserit, ita in tutelam recipiat, ut hostis quandocumque cum iis congregentur, sentiant se non tam cum hominibus, quam cum coelestibus auxiliis pugnare. Apostolicam benedictionem tibi peramanter impartimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum etc. die XXIII Decembris MDCXXXIII. Pontificatus nostri Anno Undecimo.

(Vatikano Archyvas, Reg. Brev. An. XI, ep. 32; cituotais Aug. Theiner, *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*, III t., 408 psl.).

V

KARALIAUS VLADISLOVO RAŠTAS ALBERTUI STANISLOVUI RAD-
VILUI, KVIE I S ATVYKTI RUGPI IO 14 D. (1637) RITERI
PAK LIMO IŠKILMES

Wielmo nemu Olbrichtowi Stanisławowi Radziwiłowi Cancellzowi W. X. Lith., Kowi skiemu, Pi skiemu, Tucholskiemu Staro cie Naszemu, uprz(ejmie) Nam miłemu.

Władysław IV z łaski Bo ej Król Polski, Wielkie Xi e Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, mudzkie, Inflanckie, Smole skie, Czernichowskie, A Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny Król.

Wielmo ny Uprz(ejmie) Nam miły.

Od zacz cia panowania Naszego, to my przeds i wzi li pieczołowanie, y to osobliwie do serca Naszego Królewskiego przypa cili desiderium, aby my miłych y wiernych poddanych naszych, nietelko temi zdobieli dostoie stwy, które Nam wi tobliwe te Rzptei sancita w r ce podały, ale tesz nowych decora et insignia, w niczym nieubli ai c prawu popolitemu, ani tesz adnei variatiei praeeminentyi dawnych nie zaci gai c, przykładem obcych Monarchów przyczyniali, któreby tym wi ksze w animuszach ludzkich, do usług y spolnej Oiczyznie, y szczycenia wiary katolickiej, wznieca y pobudza mogty zelum. Tasz ch n y affekt do pomno enia wszelakich w tei Rzplitei ozbod, z młodszych ieszcze lat naszych zawzi tei, powodem Nam iest do tego e my Kawaleri pod Titulem y imieniem Błogosławionej y Niepokalaney Matki Bo ei, wszystkiego Chrześcia stwa zast pcy fundowa umy leli i naznaczywszy tu w Warszawie Chwalebne mu Aktowi temu dzie XIV nast pui cego Mies ca Wrze nia. Na który czas Uprzeim. Wasz do tei Companiei wzywamy.

Tei b d c nadzieie, e Uprzeim. W. z powinn wdzi czno ci honor ten z r k naszych przyimiesz, y oraz Krzy wi ty wi tobliwego zwi zku tego insignia od Oica Stego Kam przyslany, którego moc wielcy y odwa ni wodzowie z Nieprzyjaciól swych, zwyci stwo y Triumphy odnosili s takim sercem y affektem acceptuiesz, iakiego przedsi wzi te institutum Kasze potrzebuje. yczemi przytym Uprzeim. W. dobrego od Pana Boga zdrowia.

Dan w Warszawie dnia XX Lipca Boku P-go MDCXXXVII Panowania Królestw Kaszych Polskiego V-go a Szwedzkiego VI-go Boku.

Vladislaus Rex

(Ossolinski Biblioteka Lvove, 2280 nr., 130-31 psi. ; cituota iš H. Sadowski, *Ordery i Oznaki zaszczytne w Polsce*, 1904, 48-49 psi.).

IL TENTATIVO DI INTEODUEEE L'OEDINE DELL'IMMACOLATA CONCEZIONE IN SEGNO DI LITUANIA-POLONIA

AUTORE

Rev. Dr. Juozapas Vaisnor a, M. I. C.

Riassunto

Quando il culto della beata Vergine Maria sotto il titolo dell'Immacolata Concezione sempre più cresceva nella Chiesa cattolica, anche i Sovrani delle diverse Nazioni cercarono con qualche atto pubblico di sottolineare questa divozione. Così, il re della Lituania-Polonia, Sigismodo Vaza, s'accinse di fondare nel suo Stato una arciconfraternita sotto il titolo dell' Immacolata e nel 1624 chiese dal Papa Urbano Vili l'approvazione dello statuto della medesima. Però, avendo chiesto certi privilegi straordinari per i membri dell'arciconfraternita, il Papa non potè soddisfare alla sua richiesta. In luogo dell'arciconfraternita, propose al re d'introdurre nello stato Lituano-Polacco l'Ordine *Militia Christiana in honorem Virgineae Conceptionis*, da poco fondato dai principi di Mantova ed approvato dal Papa Urbano Vili. Ma questa proposta non fu eseguita, perchè il re, implicato nelle guerre, non ebbe tempo d'occuparsi di questa vicenda.

Quello che non fece il padre, lo fece il figlio e successore nel trono di Lituania-Polonia, re Ladislao Vaza. Egli fondò l'Ordine *Militiae Immaculae Conceptionis* ed ottenne dal Papa Urbano nel 1634 l'approvazione dello statuto. Il re doveva essere il Gran Cancelliere dell'Ordine ed il Papa incaricò il cardinale della Polonia, Alberto (fratello del re), di vestire il re con l'abito e le insegne dell'Ordine.

Ma quando il re volle con un atto pubblico e solenne iscrivere vari nobili cattolici, scelti dallo stesso re, esplose una forte opposizione da parte dei nobili calvinisti e luterani. Loro capo era il potente Cancelliere della Lituania, Christoforo II Eadvilas. Egli mobilitò molti nobili con la scusa che il re con l'introduzione del nuovo Ordine voleva restringere le libertà dei nobili e rinforzare l'assolutismo. Il re titubante dovette rimandare la data dell' introduzione dell'Ordine. L'opposizione alimentata dai diversi scritti polemici, ottenne finalmente dal re nella Dieta del 1638 la definitiva soppressione dell'Ordine.

In luogo dell'Ordine i gesuiti nel 1642 fondarono il Sodalizio dell' Immacolata e i francescani nel 1646 una Confraternita dello stesso titolo, alle quali s'iscrissero non soltanto semplici fedeli, ma anche lo stesso re e molti nobili di Lituania e Polonia.